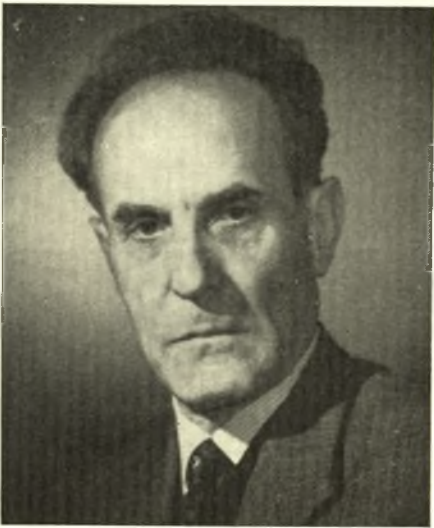

ΔΟΣΙΘΕΟΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΙΔΗΣ
ΕΠΙΣΚΟΠΟΣ ΛΙΤΖΑΣ ΚΑΙ ΑΓΡΑΦΩΝ
(1793 - 1842)

ΠΑΝΟΥ Ι. ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ

Ι. Εισαγωγικά.

Ἡ ἐπαρχία Ἀγράφων ἐπὶ Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας εἶχε τύχει προνομίων αὐτοδιοικήσεως καὶ αὐτονομίας, ποὺ συνεχίστηκαν καὶ ἐπὶ τουρκοκρατίας, ἀλλὰ καὶ φορολογικῆς ἀπαλλαγῆς λόγῳ τοῦ ὄρειοῦ της, κατὰ τὸ πλεῖστον, ἐδάφους καὶ τοῦ ἀτιθάσου χαρακτήρος τῶν κατοίκων της. Ἀναφέρεται ἐπίσης ὅτι ἡ ὀνομασία «Ἀγραφα» ὀφείλεται εἰς τὴν μὴ ἀναγραφὴν τῆς περιοχῆς εἰς τοὺς φορολογικοὺς καταλόγους τῶν Βυζαντινῶν. Ἐπὶ τουρκοκρατίας, μὲ τὰ 31 θεσσαλικά καὶ ἰσάριθμα εὐρυτανικά χωριά της, ἡ ἐπαρχία αὐτὴ ὑπαγόταν διοικητικά μὲν στὴν Γεν. Διοίκηση (σαντζάκι) Τρικκάλων, ἐκκλησιαστικά δὲ στὴν ἐπισκοπὴ Λιτζᾶς καὶ Ἀγράφων¹ ὑποκείμενη στὴ Μητρόπολη τῆς Λάρισας. Τὴν ἐπισκοπὴ Λιτζᾶς καὶ Ἀγράφων μονολεκτικά ὡς «Λιτσᾶς» ἢ «Λιτζᾶς» συναντᾶμε στὸν Θ' αἰῶνα, μὲ δλοκληρωμένη δὲ τὴν ὀνομασία της ἀπὸ τὸν ΙΓ' αἰῶνα καὶ ὡς τὸ 1833, ὅποτε μετονομάστηκε σὲ Καλλιδρόμης μέχρι τοῦ 1842. Πρόκειται γιὰ μιὰ ἀπὸ τὶς ἀρχαιότερες καὶ σπουδαιότερες ἐπισκοπές, τῆς ὁποίας ἡ ἀρχικὴ ἵδρυση ἀσφαλῶς ἀνάγεται σὲ παλιότερους ἀκόμα χρόνους ἀπὸ τοῦ Θ' αἰῶνα. Στὰ χρόνια τῆς τουρκοκρατίας ὑπάγονταν στὴν ἐν λόγω ἐπισκοπὴ καὶ τὰ χωριά τοῦ σημερινοῦ νομοῦ Φθιώτιδος, Νεχωρίου (Κοστριάδα), Πιτωτᾶ καὶ Παλιόκαστρο τ. δήμου Τυμφρηστοῦ, μεταξὺ δὲ τῶν θεσσαλικῶν ἀγραφιώτικων χωριῶν τὸ Σμόκοβο καὶ ἡ Ρεντίνα. Μάλιστα γιὰ ὀλιγόχρονο διάστημα ἀπαντᾶται καὶ ἡ ὀνομασία Λιτζᾶς καὶ Ρενδίνης ἢ Λιτῆς καὶ Ρενδίνης, ἄσχετης μὲ τὴν ὁμώνυμο ἐπισκοπὴ Θεσσαλονίκης, ἀλλὰ καὶ τὸ ὄνομα ἐπισκοπῆς Σμοκόβου συναντιέται, μολονότι ἀπὸ τὸ Ι' αἰῶνα καὶ ὕστερα τὸ Σμόκοβο καὶ ἡ Ρεντίνα ὑπάχτηκαν στὴν ἐπισκοπὴ Θαυμακοῦ. Σημειωτέον ὅτι καὶ εὐρυτανικά χωριά τῶν Ἀγράφων καθὼς τὸ Μπιλοκομήτι καὶ ἡ Καρύτσα (Δολόπων) εἶχαν μὲτ' αὐτὴν τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ ἐπισκόπου Φαναρίου καὶ Νεοχωρίου (ἀρχές ΙΖ' αἰῶνα). Ὅσο γιὰ τὴν προέλευση τῆς ὀνομασίας τῆς Ἐπισκοπῆς, ὑπάρχουν διάφορες ἐκδοχές. Κατ' ἄλλους προέρχεται ἡ λέξη «Λιτζᾶ» ἀπὸ τοῦς Τούρκους (ilica = ἰλιτζᾶ=θερμὴ ἱαματικὴ πηγὴ) σὲ συσχετισμὸ μὲ τὰ θερμὰ λουτρά τοῦ Σμοκόβου μοναδικὰ στὴν περιοχὴ. Ὅμως ἡ παρουσία τούρκικου τοπωνύμιου στὸν Θ' αἰῶνα δὲν δικαιολογεῖται δεδομένου, ὅτι οἱ Τούρκοι ἔφθασαν στὴν περιοχὴ περὶ τὰ μέσα τοῦ ΙΕ' αἰῶνα, καὶ εἶναι γνωστὸ πῶς γιὰ νὰ γίνῃ καθιέρωση μιᾶς ξένης λέξης θὰ πρέπει στὸν τόπο ποὺ καθιερώθηκε νὰ χρησιμοποιηθῇ σ' ἓνα σημαντικῆς διάρκειας χρονικὸ διάστημα. Σὰν πιθανώτερη φαίνεται ἡ προέλευση ἀπὸ τὰ σέρβικα, γιὰτὶ συναντιέται σὲ ἀρκετὰς πηγὰς ἡ ἐπισκοπὴ καὶ ὡς «Λιτσᾶ καὶ Ἀγράφων». Ὅσο γιὰ τὴν δράση τῶν ἐπισκόπων τῆς Ἐπισκοπῆς Λιτζᾶς καὶ Ἀγράφων θὰ πρέπει νὰ σημειωθῇ ὅτι αὐτὴ κατὰ τὸ πλεῖστον ὑπῆρξεν ἱκανοποιητικὴ γιὰ τὸ σκλαβωμένο στοὺς Τούρκους λαό. Ὑστερα ὁ ἐπίσκοπος τῆς ὄρεινῆς αὐτῆς περιοχῆς εἶχε μὲ μύριες ἀντιξοότητες νὰ παλαίψῃ ἔτσι

ΠΑΝΟΣ Ι. ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ

Ἱστοριοδίφης, ἱστορικὸς συγγραφεὺς τῆς Εὐρυτανίας εἰς Ἀγ. Τριᾶδα τῆς ὁποίας ἐγεννήθη τὸ 1898. Διακόψας τὰς σπουδὰς του εἰς τὴν Ἀνωτάτην Σχολὴν Καλῶν Τεχνῶν, ἠκολούθησε ἐπαγγελματικῶς τὸν τραπέζ. κλάδον. Μετέσχε: ὡς ἐφ. ἀξιωματικὸς πεζικοῦ (Διμοιρίτης Λόχου καὶ Πολυβολαρχίας) εἰς τοὺς ἐθνικοὺς ἀγῶνας 1918-23, εἰς τὸν ἀντιφασιστικὸν πόλεμον 1940-41 καὶ εἰς τὴν Ἑθνικὴν Ἀντίστασιν κατὰ τῶν φασιστῶν, ἐξ αἰτίας τῆς ὁποίας ὑπέστη ταλαιπωρίαν. Γνωρίσας τὰ δεινὰ τῆς ζωῆς τῶν ὄρεινῶν πληθυσμῶν, ἀπὸ τῆς νεανικῆς του ἡλικίας ἐδημοσιογράφησε καὶ περιέγραψε ταῦτα διὰ νὰ προκαλέσῃ τὸ σχετικὸν ἐνδιαφέρον τῶν ἀρμοδίων, ἡ δὲ ὑπ' αὐτοῦ συνεχὲς προβολὴ τῶν φυσικῶν καλλονῶν τῆς Εὐρυτανίας κατὰ πολὺ συνέβαλε εἰς τὴν δημιουργίαν τουριστικῆς κινήσεως. Ἀπὸ τοῦ 1951 ἀσχολεῖται συστηματικῶς μὲ ἱστοριοδιφικὰς ἐρεῦνας καὶ εἰς τὴν σύνθεσιν ἱστορικῶν μελετῶν ἐπὶ θεμάτων σημαντικῶν προσωπικοτήτων καὶ τοῦ λαοῦ, τῶν ὁποίων βάσει νέων ἠλεγμένων στοιχείων ἐξ ἠγνοημένων κωδικῶν, χριστιανικῶν ἀνερευνήτων μνημείων, ἀρχείων τῆς Ἑλλάδος καὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ κ.λ.π., κατάρθωσε νὰ ἀνασχηματίσῃ τὴν ζωὴν καὶ τὴν ἀγνωστον δρᾶσιν τῶν κατὰ τὴν τουρκοκρατίαν. Τὸ ἔργον του ἐκρίθη παρ' ὅλων λιαν εὐμενῶς καὶ ἐχαρακτηρίσθη «ὡς προσφορὰ ἐθνικῆς ὑπηρεσίας εἰς τὴν Πατρίδα», ἐβραβεύθη δὲ ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν τὸ 1958. Ὑπῆρξε τακτικὸς ἢ ἐκτακτος συνεργάτης εἰς τὸν ἐπαρχιακὸν καὶ ἀθηναϊκὸν τύπον, περιοδικὰ καὶ τὰς ἐγκυκλοπαιδείας (Πάπυρος-Λαρούς, Ἑρμηνευτικὴ καὶ Ἠθικὴ, Αἰτωλοακαρνανικὴ κλπ.) κ.ἄ. Ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε ἐκδοθεισῶν 23 μελετῶν του παραθέτομεν τινάς: Εὐγένιος Γιαννούλης ὁ Αἰτωλὸς καὶ οἱ σπουδαιότεροι μαθηταὶ τῶν Σχολῶν τῶν Ἀγράφων (α' βραβεῖον Ἀκαδ. Ἀθηνῶν 1958). Ἡ ἐπισκοπὴ Λιτζᾶς καὶ Ἀγράφων ἐπὶ τουρκοκρατίας μὲ σύντομη ἐπισκόπηση τῆς ἱστορίας τῆς Εὐρυτανίας, τῶν μοναστηριῶν καὶ τῶν Σχολῶν της (1960) (ἐτιμήθη μὲ τὸ χρυσὸν μετάλλιον τῆς Ἱερᾶς πόλεως Μεσολογγίου), Διονύσιος «ὁ ἐκ Φουρνᾶ ἱστοριογράφος» (ἀνάτυπον ἀπὸ τὴν Ἑρσηκ. καὶ Ἠθικὴν Ἑγκυκλ. Ε', 60-32 (1964). ὁ Ἀναστάσιος Γόρδιος ὡς γιαιτρός κ.ἄ.

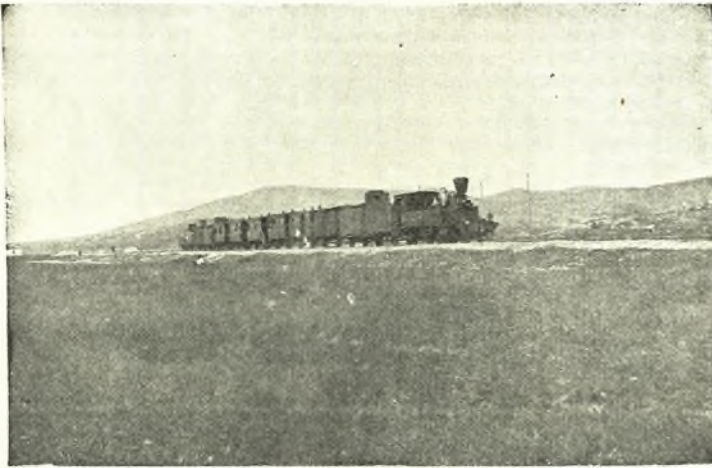
ποὺ δὲν ἦταν καθόλου εὐκολο στοὺς σκοτεινοὺς ἐκείνους καιροὺς, νὰ κρατήσῃ «ἔργοις» τὸ ἀξίωμα του καὶ μὲ συνέπεια στὸν σοβαρώτατο προορισμὸ του. Ὅπως δὲποτε συναντᾶμε ἀρκετοὺς ἐπισκόπους ἐδῶ πάνου, ποὺ ἦταν καλοὶ πνευματικοὶ ποιμένες καὶ ἐργάτες, ποὺ συνέβαλαν ὄχι μόνον στὴν διατήρησιν καὶ διάδοσιν τῶν ἐλληνοχριστιανικῶν παραδόσεων, ἀλλὰ καὶ στὴν ἀνάπτυξιν τῶν ἐλληνικῶν γραμμάτων. Καὶ τέλος, ποὺ θεωρῶ σπουδαιότερο, πολλοὶ ἀπὸ αὐτοὺς συνέβαλαν στὴν δημιουργίαν καὶ συντήρησιν, κάτω ἀπὸ τὴν στάχτη τῆς σκλαβιάς, τῶν σπινθήρων τῆς προεπαναστατικῆς ἐθνικῆς συνειδήσεως. Οἱ σπινθῆρες αὐτοὶ ποὺ καλλιεργήθηκαν ἀπὸ τὴν μιὰ μεριά μὲ τὶς περίφημες Σχολὰς τῶν Ἀγράφων καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλην μὲ τὴν συμβολὴν τῶν κλεφταρματολῶν καὶ τὴν ὀρμητικὴ πνοὴ ποὺ ἔδωκε ἐπακό-

1. Βλπ. Πάνου Ι. Βασιλείου: Ἡ Ἐπισκοπὴ Λιτζᾶς καὶ Ἀγράφων ἐπὶ Τουρκοκρατίας μὲ σύντομη ἐπισκόπηση τῆς ἱστορίας τῆς Εὐρυτανίας, τῶν μοναστηριῶν καὶ τῶν Σχολῶν της. Ἀθήνα 1960 σ. 99 κ. ἑξ. Γιὰ τὸν Δοσίθεο βλπ. σ. 191-202

Παλιός πηλιορείτικος πύργος.

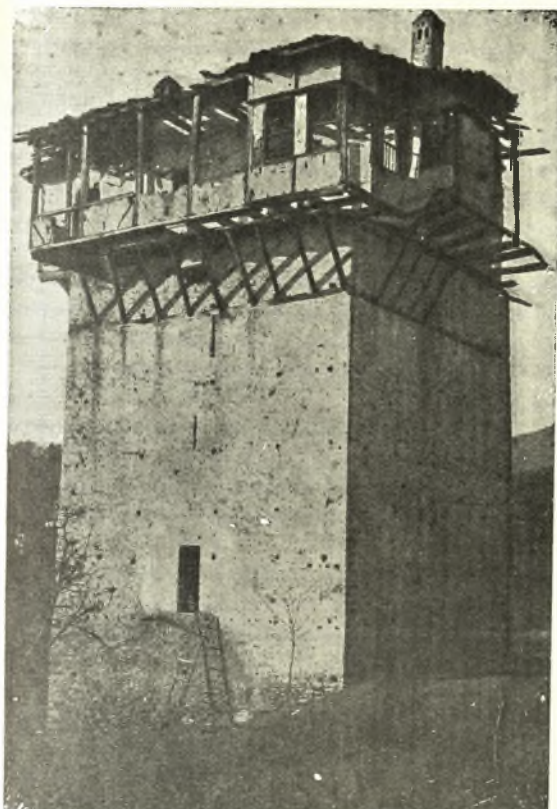
1930. 'Αεζοστοιχία διασχίζουσα την Θεσσαλικήν πεδιάδα.

Τὸ προσωπικὸν τῆς Ἑταιρείας Τσιμέντων «Ὀλυμπος» Ἀγριάς Βόλου (Παλαιά φωτογραφία).

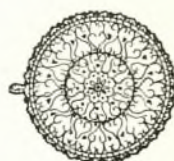

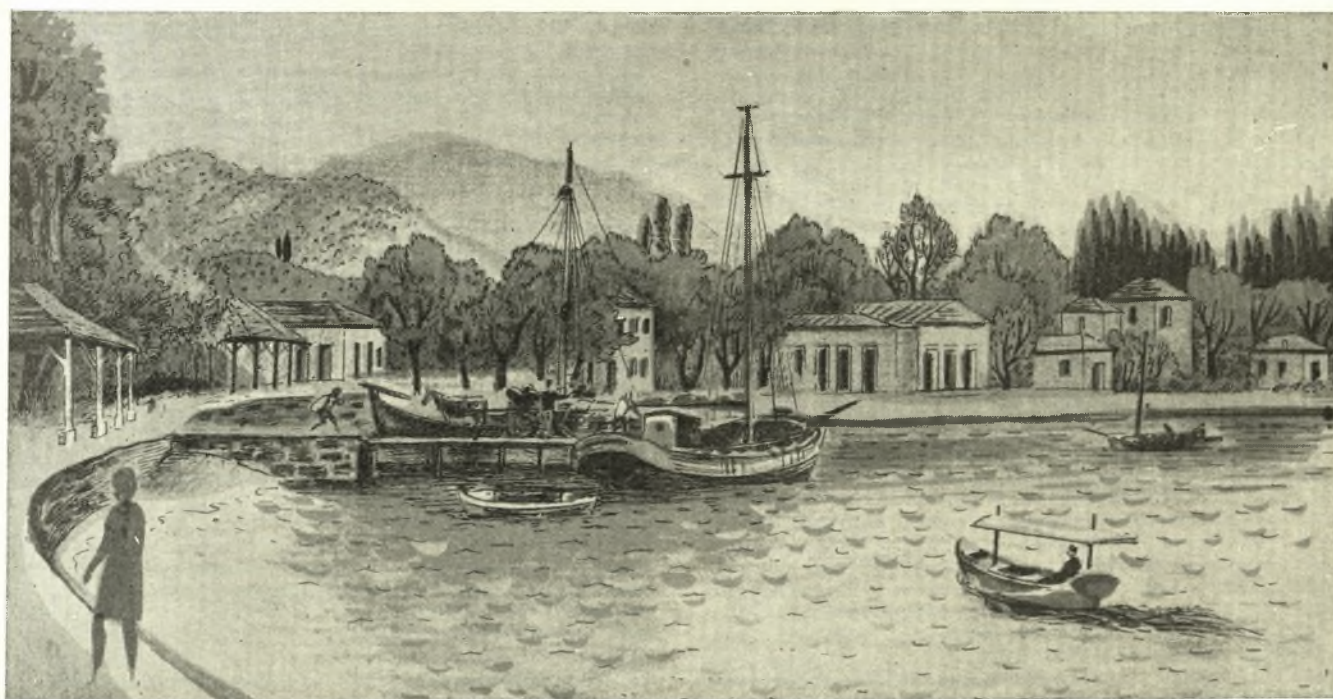
Παλαιός πηλιορείτικος πύργος

1910. Όμάς Βολιωτών κυνηγών.

Ἀγριά-Βόλου (Έργον Ἀγήνορος Ἀστεριάδη).

λουθα στο φούντωμά τους ή Φιλική Έταιρία, έφτασαν στο ιερό πολύχρονο και πανένδοξο αγώνα το ξέσπασμα, για την άπελευθέρωση της Πατρίδας από τον τούρκο ζυγό, παρ' όλη την συμφεροντολογική, τήν γνωστή καιροσκοπική, πολιτική και την αντίδραση των κοτζαμπάσηδων... Ένας από τους σπουδαίους επισκόπους Λιτζάς και Άγράφων υπήρξε και ο Θεσσαλός Δοσίθεος Παναγιωτίδης² για τον οποίο κατωτέρω θέλουμε ασχοληθί.

II. Η ζωή και η δράση του Δοσιθέου Παναγιωτίδη.

Γεννήθηκε στις Σοφάδες της Καρδίτσας στα 1762. Τα πρώτα σχολικά μαθήματα φαίνεται ότι διδάχτηκε στην γενέτειρά του, έπακόλουθα δέ, για πληρέστερη μόρφωση παρακολούθησε, για άγνωστο χρονικό διάστημα, τις παραδόσεις του αξιολόγου ιεροδιδασκάλου της Σχολής Άγίας Τριάδος-Εύρυτανίας, Φουρνιώτη άρχιμ. Ίωσήφ. Τήν ενδιαφέρουσα αυτή πληροφορία τήν όφείλουμε στον έν μέρει άνέκδοτο κώδικα του Γεωργ. Άναγν. Ίατρίδη (σελ. 246 ύποσημ. α') όπου αναφέρεται ότι ό έν λόγω Ίωσήφ «έχρημάτισε διάκος πρότερον του Λιτζάς Διονυσίου (1766-1793) κατά δέ τό άνοθ' (=1779) των γραμματικών καθηγήσατο μαθημάτων έν τή κόμη Άγία Τριάς των Άγράφων παρ' ό έμαθητευσε και ό μετά ταυτα Λιτζάς και Άγράφων Δοσίθεος».^{2α} Τέλος θά πρέπει νά παρακολουθήσε μαθήματα και στη φημισμένη Σχολή του Καρπενησιού, πού άκόμη στα χρόνια εκείνα (1770-1780) κρατούσε άρκετά καλά έστω και σπινθήρες των λαμπρών περασμένων της, χάρις στη διδασκαλία του Παπαδημήτρη Χρυσάφη (1774-1783) και του ιερογλωττάτου Παπαπέτρου οίκονόμου του Ίθακησιού πού διετέλεσε άξιος σχολάρχης της από του 1784-1814. Στις 5)1)1819 ό Παπαπέτρος πέθανε άρρωστημένος και άμπωτος, έγκαταλειμμένος δέ έντελώς από τήν πόλη, για τή μόρφωση των παιδιών της όποίας τριάντα όλόκληρα χρόνια εύσυνείδητης παιδευτικής έργασίας διέθεσε. Ό θάνατος αυτός είχε σαν άποτέλεσμα τήν παρακμή σε λίγο και της Σχολής αυτής³.

Πολύ μέ άπασχόλησε μία άμάρτυρη πληροφορία του

2. Βλπ. Π. Η. Πουλίτσα «Έπιγραφαι, ένθυμησης και σιγίλλια έξ Εύρυτανίας» στην Έπετ. Βυζ. Σπουδών, 1926 σ. 264. Έκεί αναφέρεται ότι στην Άγ. Παρασκευή (έκκλησία) του χωριού Ροσκά-Εύρυτανίας ύπάρχει άντιμνησιο στην κάτω πλευρά του όποιου σε μία σειρά μέ μελάνη είναι γραμμένα τά έξης: «Μνήσθητι Κύριε Δοσιθέου άρχιερέως: του Λιτζάς και Άγράφων του σοφαδίτου. Άφιερώθη έν χωρίφ Ροσκά του Καρπενησιού 1815». Δέν εύσταθούν λοιπόν τά γραφόμενα στο Έγκυκλ. λεξικόν Έλευθερουδάκη από τον Τ. Χ. Κ.(Κανδηλώρο) ότι ό Δοσίθεος κατάγονταν «έξ Άγράφων», γιατί οι Σοφάδες ούδέποτε επί Τουρκοκρατίας άνήκαν στην άγραφιώτικη περιοχή. Όσον άφορά τό έπώνυμό του βεβαιώνεται από τό ύπ' αριθ. 589 3)5)1865 πιστοποιητικό του δημάρχου Καρπενησιού Καρφή πού μάς λέγει, ότι ό Δημήτριος Παναγιωτίδης ήταν άνεμνός του Δοσιθέου από τον άδελφό του. Πρβλ. Άρχ. άγωνιστών φάκελ. χειρογρ. Έθν. Βιβλιοθήκης ύπ' αριθ. 26237. Α. Φραντζή, «Επιτομή της ιστορίας της άναγεννηθείσης Ελλάδος...», Άθήναι 1889-1891 τ. Δ' σ. 100. Βασ. Άτέση, Έπίτομος έπισκοπ. Ιστορία της έκκλησίας της Ελλάδος, Άθήναι 1948, Α' σ. 37, όπου άρκετή βιβλιογραφία. Π.Ι. Βασιλείου, στη Θρησκευτ. και Ήθική Έγκυκλ. 1964, Ε' σ. 198.

2α. Π. Ι. Βασιλείου, «Η πνευματική άναγέννηση της Ρούμελης. «Η Σχολή Άγ. Τριάδος-Κτηνών» στην έφημ. «Άκαρνανία», Άθήναι, Όκτώβρ. 1957, σ. 1 κέξ. Έκεί άναλυτικά διαλαμβάνονται τά άφορώντα στη Σχολή από τον κώδικα Γ. Άν. Ίατρίδη πού είχε τήν καλωσύνη νά θέσει στη διάθεσή μου για νά μελετήσω και χρησιμοποιήσω έλεύθερα τό περιεχόμενό του ό Κ. Θ. Δημαράς, τον όποιο για τήν εύγενική του αυτή προσφορά εύχαριστώ και από εδώ. Του ίδιου: «Άγνωστα έπιγράμματα του Παναγ. Παλαμά» στο π. Ν. Έστία, Άθήναι 15)6)1959 Νο 767 σ. 796. όπου άρκετά σχόλια για τό Β' κώδικα του Ίατρίδη «της Σχολής του Καρπενησιού» μέ τις 284 σελίδες του και τά ποικίλα περιεχόμενά του τά περισσότερα ένδιαφέροντα τη Σχολή του Καρπενησιού.

3. Π. Ι. Βασιλείου, Εύγένιος Γιαννούλης ό Αίτωλός και οι σπουδαιότεροι μαθητές των Σχολών των Άγράφων, Άθήνα 1957, σ. 67, ύποσημ. 92, όπου διορθωτέο τυπογρ. λάθος έτών διδασκαλίας στο Καρπενήσι του Παπαδημήτρη Χρυσάφη είς 1774-1783 και όχι 1785, σ. 65, 94 κέξ. και 115. Επίσης βλπ. τον πού άνεφέρθηκε άνωτέρω κώδικα Ίατρίδη στη 243 ύποσ. β' για τον Πέτρο Ίθακήσιο τον άξιο αυτό σχολάρχη της Σχολής του Καρπενησιού.

άείμνηστου Μητροπολίτη Ίεζεκιήλ για σπουδές του Δοσιθέου στη Σχολή των Βραγγιανών. Αυτό φυσικά δέν άποκλείεται, όμως δέν μόρεσα τίποτε στο σχετικό νά έξακριβώσω. Άλλωστε στα έφηβικά χρόνια των σπουδών του Δοσιθέου και μάλιστα ύστερα από τό θάνατο του Γορδίου (1729) ή Σχολή της Γούβας άρχισε νά παρακμάζει μέ μερική συνέχιση του έργου της από τό Θεοφάνη στη Φουρνά (Σχολή του Διονυσίου) ως τό 1780. Στα 1784, καθώς μάς είναι γνωστό, ό Θεοφάνης πέθανε σε βαθειά γεράματα. Άπό τους μαθητές του Γορδίου και του Θεοφάνη κανένας δέν θέλησε νά έπιστρέψει στα «άμφίκριμνα» όρη των Άγράφων και νά άφήση τίς παχυλές άμοιβές πού χορηγούσαν οι Σχολές εύκαταστάτων κοινοτήτων δέν έσωτερικού και ίδια του έξωτερικού. Δέν εύσταθεί λοιπόν ή παραπάνω πληροφορία σε συσχετισμό της μέ τά παιδευτικά γεγονότα της εποχής⁴.

Ό Δοσίθεος χαρακτηρίζεται σαν λόγιος «εύλαβής και ίκανώς παιδεία κεκοσμημένος» κατά τή γνώμη του προκατόχου του Διονυσίου. Άλλά τό σπουδαιότερο, πρός τιμήν του, προσόν, ήταν, ότι υπήρξε από τους «άκρω φιλογενείς και φιλελευθέρους» έπισκόπους της εποχής του. «Άνεδείχθη άληθής ποιμενάρχης επιδείξας τάς άρετάς αυτού κατά τό διάστημα των άγώνων του 1821, τοσούτφ μάλλον, καθ' όσον αί έκφάνσεις αυτού έν τη έπαρχία του έξεδηλώθησαν κατά τρόπον λίαν ζωηρόν». Έλαβε μέρος στον άπελευθερωτικό άγώνα χωρίς νά λογαριάσει τους γνωστούς άφορισμούς του Πατριάρχη Γρηγορίου του Ε' και τά άντεθνικά κελεύσματα του προϊσταμένου του μητροπολίτη της Λάρισας Μελετίου⁵.

Στον έπισκοπικό θρόνο άνέβηκε στις 17 Ίουλίου του 1793 ύστερα από τήν οικειοθελή παραίτηση⁶ του έπισκόπου Διονυσίου⁷, ό όποιος είχε φτάσει σε βαθειά γερά-

4. Ίεζεκιήλ, «Άρχιερείς Άγραφιώται» στο π. Θεσσαλικά Χρονικά, Άθήναι 1930 τ. Γ' σ. 101. Π. Ι. Βασιλείου, Εύγένιος Γιαννούλης ό Αίτωλός κλπ. όπ. π. για τις Σχολές των Άγράφων στίς σ. 27-39 και 70 κέξ., για δέ τον Θεοφάνη τον έκ Φουρνάς στη σ. 94 κέξ. Επίσης του ίδιου «Οι Σχολές των Άγράφων επί Τουρκοκρατίας» στην «Έπισκοπή Λιτζάς και Άγράφων κ.λ.π.» όπ. π.σ. 83-99, στη Θρησκευτική και Ήθική Έγκυκλοπ. 1962, Α' σ. 312-315 και στην Έγκυκλ. «Πάπυρος-Λαρούς» 1960, Α' σ. 256.

5. Βλπ. πιο κάτω πληρεξούσιο κατοίκων της Εύρυτανίας πού συντάχθηκε στο Μεγάλο Χωριό στις 13)12)1821. Άκόμη Π. Ι. Βασιλείου: «Η Έπισκοπή Λιτζάς και Άγράφων επί Τουρκοκρατίας κλπ. Άθήνα 1960, σ. 130 ύποσ. 184. Πρβλ.: Άρχείο Άγωνιστών, Έθν. Βιβλιοθήκης, χειρόγρ. ύπ' αριθ. 26240. Όσον άφορά τή δράση του μητροπολίτη της Λάρισας Μελετίου βλ. Φ. Πουκεβίλ, Ιστορία της άναγεννήσεως της Ελλάδος, μετάφρ. Ξ. Ζυγούρα, Άθήναι 1890. τ. Δ' σ. 95. κέξ. Ό Δοσίθεος πού πήρε τήν άντεθνική έγκύκλιο του Μελετίου πού τον προέτρεπε όχι μόνο νά μή συμμετάσχει στο έπαναστατικό κίνημα, άλλα αντίθετα νά έργασθί έναντίον του και νά ύπακούη μόνο στους Τούρκους φροντίζοντας για τή σύναξη των δικαιωμάτων των, δέν τήν λογάρισε άλλα άκολούθησε χωρίς έπιφυλάξεις και καιροσκοπικούς ύπολογισμούς τό δρόμο της τιμής και του καθήκοντος. Όσο για τον άφορισμό των έπαναστατών από τον Πατριάρχη Γρηγόριο λέγεται ότι αυτός έγινε μέ τή βία της Πύλης και για άποφυγή άντιποίνων στους χριστιανούς της Πόλης πού δυστυχώς δέν άποφεύχθηκαν. Σπ. Τρικούπη, Ιστορία της Έλλην. έπαναστάσεως, Άθήναι 1888 έκδ. 3 τ. Α' σ. 68-69 και Τάκη Ν. Πιπινέλη, Πολιτική ιστορία της Έλλην. έπαναστάσεως. Παρίσι 1908 σ. 49 κέξ. Επίσης Ν. Δραγούμη, Ιστορικά άναμνήσεις, Άθήναι 1925 σ. 187. Γιάννη Κορδάτου, Η κοινων. σημασία της Έλλ. έπαναστάσεως του 1821, Άθήναι 1946, 117 σ. κέξ. Γ. Φιλήμονος, Δοκίμιον ιστορ. περί της Έλλην. έπαναστάσεως, Άθήναι 1859. τ. Ζ' σ. 31, 110 κέξ. Κ. Παπαρηγοπούλου, Ιστορία του Έλλην. Έθνους, Άθήναι 1925, τ. Ε' κεφ. Β' σ. 47 κέξ. και σ. 82 κέξ. Κων. Οίκονόμου, Τά σωζόμενα έκκλησιαστικά συγγράμματα, Άθήναι 1864, Β' σ. 481.

6-7. Βλπ. κώδικα Λάρισας ύπ' αριθ. 1472 φύλ. 76β, όπου ή παραίτηση του Διονυσίου. Στο φύλ. 77α του ίδιου κώδικα ύπάρχει και τό υπόμνημα της έκλογής του Δοσιθέου. Οι ύπογραφές των άποτελεσάντων τό έπισκοπικό συμβούλιο έπισκόπων είναι πολύ δυσανάγνωστες έξ αίτίας των βυζαντινότροπων συμπλεγμάτων. Ό κώδικας αυτός πού βρίσκεται στην Έθν. Βιβλιοθήκη, μαζί μέ τον κώδικα Τρίκκης περιέχουν σοβαρώτατα στοιχεία για τις θεσσαλικές έπισκοπές επί τουρκοκρατίας. Σπ. Λάμπρου, Ιστορικά σημειώματα από τον κώδικα Γ. Άν. Ίατρίδη στο Δελτίο Ιστορ. και Έθν. Έταιρίας, 1885, τ. 2, σ. 113-114.

ματα. Τὸ ἀνέκδοτο ὡς τὰ σήμερα ὑπόμνημα τῆς ἐκλογῆς τοῦ Δοσιθέου εἶναι τοῦτο:

«Ἐπειδὴ τῆς ἀγιωτάτης ἐπισκοπῆς Λητζᾶς καὶ Ἀγράφων ἀπροστατέου μεινιάσης, ἅτε δὴ τοῦ ἐν αὐτῇ ἀρχιερατέοντος κύρ Διονυσίου οἰκειοθελῶς καὶ ἀβιάστως παραιτησαμένου, ὡς ἄντικρυ φαίνεται, ἡμεῖς οἱ παρευρεθέντες ἀρχιερατικῇ προτροπῇ καὶ ἀδείᾳ τοῦ πανιερωτάτου ἡμῶν Δεσπότης Μητροπολίτου τῆς ἀγιωτάτης Μητροπόλεως Λαρίσης κύρ κύρ Διονυσίου συνελθόντες ἐν τῷ πανσέπτῳ νῶ τῆς Ὑπεραγίας Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου τῆς ἐπισκοπῆς ταύτης⁸ ἐπὶ εὐρέσει τοῦ ἀρμοδίου προσώπου τοῦ ἀναδεξιμένου τὴν προστασίαν τῆς ἐπισκοπῆς ταύτης Λητζᾶς καὶ Ἀγράφων καὶ ψήφους κανονικὰς καὶ κατὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴν ποιήσαντες ὑποτύπωσιν, ἐθέμεθα πρῶτον τὸν πανοσιολογιώτατον ἐν ἱερομονάχοις κύριον Δοσίθεον τὸν πρωτοσύγγελον τῆς ἐπαρχίας ταύτης καὶ δευτέρον τὸν ὀσιώτατον ἐν ἱερομονάχοις κύρ Στέφανον καὶ τρίτον τὸν ὀσιώτατον ἐν ἱερομονάχοις κύρ Ἰωσήφ. Ὅθεν κατεστρώθη καὶ τὸ παρὸν ὑπόμνημα ἐν τῷ φῶδε τῷ ἱερῷ κώδικι τῆς ἀγιωτάτης Μητροπόλεως Λαρίσης: αὐτῇ (1793) Ἰουλίου 15. Ὁ Τρίκκης Διονύσιος ἔχων καὶ τὴν γνώμην τοῦ Θεοφιλεστάτου ἐπισκόπου Ἀγίου Λοιδωρικού καὶ Ἀγίου Ζητονίου.

Ὁ πρῶτον Λητζᾶς καὶ Ἀγράφων

ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ

ἔχων τὰς γνώμας τοῦ τε Θαυμακοῦ κύρ Ἰακώβου καὶ τοῦ Ἀγίου Γαρδικίου κύρ Παΐσιου»⁹.

Ὁ Δοσίθεος φαίνεται ὅτι μνηθῆκε ἔγκαιρα εἰς τὰ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρίας, γιατί παρουσιάζει ἐνεργὸ ἀνάμιξη στὸν ἀγώνα. Χαρακτηρίστηκε μάλιστα ὡς «ἀξιοματικὸς τετάρτης τάξεως» καί, γιὰ τὶς ὑπηρεσίες του πρὸς τὴν πατρίδα, πῆρε ἀπὸ τὸν Ὁθωνα τὸν «ἐλέφ Θεοῦ Βασιλέα τῆς Ἑλλάδος» παράσημο «μὲ ἀδειαν τοῦ νὰ φέρῃ τὸ ἔντιμον τοῦτο παράσημον εἰς πᾶσαν περίστασιν»¹⁰.

Στὰ 1821, σύμφωνα μὲ μίαν ἀπόφασιν τοῦ Ἀρείου Πάγου, ἀντιπρόσωποι τῶν ἐπαρχιῶν στέλλονταν ἀπὸ τοὺς κατοίκους στὴν Ἐθνικὴ Συνέλευση γιὰ νὰ γνωμοδοτοῦν πάνω σὲ διάφορα τοπικῆς ἢ γενικῆς φύσεως ζητήματα καὶ νὰ ὑποστηρίζουν τὰ συμφέροντα τῆς ἐπαρχίας των μὲ δικαίωμα ψήφου ἴσου μὲ ὅλους τοὺς λοιποὺς «παραστάτες»¹¹, καθὼς λέγονταν οἱ πρῶτοι πολιτικοὶ ἐκπρόσωποι τῶν ἐπαρχιῶν.

Σὰν τέτοιο ἀντιπρόσωπο τοὺς διάλεξαν οἱ Εὐρυτᾶνες τῆς περιοχῆς Καρπενησιοῦ τὸ Δοσίθεο γιὰ τὴν Α' Ἐθνικὴ Συνέλευση Πελοποννήσου. Τὴν ἀνέκδοτη ὡς τὰ σήμερα ἔγγραφον σχετικὴ ἐξουσιοδότηση τῶν Εὐρυτᾶνων παρουσιάζουμε ἐδῶ¹²:

8. Πρόκειται περὶ τοῦ ναοῦ τῆς Παναγίας τοῦ Καρπενησιοῦ.

9. Πρβλ. Κώδικα Λαρίσης φύλ. 77α.

10. Πρβλ. Ἀρχεῖον ἀγῶνος. Ἐθν. Βιβλιοθ. χειρόγρ. 26243 ὅπου αὐτοῦσιο τὸ δίπλωμα τῆς ἀπονόμης ἀπὸ τὸν Ὁθωνα παρασήμου στὸ Δοσίθεο (No 4161 32)1837) μὲ σημείωση τοῦ γραμματέα τῆς Ἐπιτροπῆς ἀγῶνος ἐπάνω στὸ φάκελο τῶν ἐξῆς: «Δοσίθεος ἐπίσκοπος Λιτζᾶς καὶ Ἀγράφων διὰ τῶν κληρονόμων αὐτοῦ, τετάρτης τάξεως ἀξιοματικὸς». Πρβλ. ἀκόμη «Χειρόγραφα ἀρχεῶν ἀγῶνος» (Ἐθν. Βιβλιοθήκη) ὑπ' ἀριθ. 26241, 26242, ὅπου ὑπάρχουν τὰ σχετικὰ τῆς ἀλληλογραφίας μεταξὺ τῆς ἐπὶ τῶν ἐκκλησιῶν καὶ δημοσ. ἐκπαιδεύσεως γραμματείας τῆς Ἐπικρατείας καὶ τοῦ Δοσιθέου, στὸν ὁποῖο γνωστοποιεῖται ἡ χορήγηση «ἀργυροῦ νομισματοσήμου» διὰ τοῦ ὑπ' ἀριθ. 1436 284)1838 ἔγγραφου, ποὺ τὸ ὑπέγραψε ὁ Γ. Λουριώτης. Τὸ πρωτότυπο τοῦ σχετικοῦ διπλώματος βρίσκεται στὸ φάκελό του. (Ἀρχεῖο ἀγωνιστῶν (Ἐθνικὴ Βιβλιοθήκη) Ἀθῆναι).

11. Βλπ. Α. Ζ. Μάμουκα, Τὰ κατὰ τὴν ἀναγν. τῆς Ἑλλάδος. Πειραιεὺς 1839 τ. 2 σ. 42 & 48, ὅπου ὁ Δοσίθεος φέρεται νὰ ὑπογράφει τὸ πρακτικὸ τῆς σύστασης τοῦ Προεδρείου τοῦ ἐκτελεστικοῦ μὲ πρόεδρο τὸν Ἀλ. Μαυροκορδάτο. Στὴ σελ. 47 τοῦ ἰδίου ἔργου ὅπου πρακτικὰ τῆς Β'. Ἐθν. Συνέλευσης βρίσκουμε ὡς ἀντιπρόσωπο Καρπενησιοῦ τὸν Ἀναγν. Ζωρογιαννόπουλο, καὶ στὴ σ. 102 ἐκτὸς ἀπὸ τὸ Ζωρογιαννόπουλο καὶ τὸν Θανασοῦλα Ἀναγνώστου ἀπὸ τὸ Καρπενήσι.

12. Πρβλ. Ἀρχεῖα ἀγῶνος. Ἐθν. Βιβλιοθ. Χειρόγρ. No 26239 & 26240.

«Διὰ τοῦ παρόντος ἡμῶν ἐνδεικτικοῦ καὶ ἐνυπογράφου γράμματος, δηλοποιοῦμεν ἡμεῖς οἱ κάτωθι ὀνομαστὶ γεγραμμένοι ἀπὸ τε τῆς κωποπόλεως Καρπενησιοῦ καὶ τῶν Βλαχοχωριῶν¹³, ἅμα δὲ καὶ ὁ στρατηγὸς ἡμῶν Γιαννάκης Γιολλάσης, ὅτι διὰ τὴν σωτηρίαν καὶ τὰ συμφέροντα μας παραγενόμενοι προλαβόντως καὶ τὴν Σάλωνα τῆς Φωκίδος¹⁴ συγκροτηθεῖσαν ὑπὸ τῶν ἐλευθέρων ἐπαρχιῶν τῆς Ἑλλάδος Συνέλευσιν καὶ διορισθέντες παρὰ τοῦ Ἀρείου Πάγου διὰ νὰ πέμψωμεν καὶ εἰς τὴν Πελοπόννησον ἤδη συγκροτουμένην Ἐθν. Βουλὴν ἄνδρας ἐκλεγεγμένους καὶ ἱκανοὺς διὰ νὰ παραστήσωσι τὰ δίκαια τῆς Πατρίδος μας καὶ νὰ ζητήσωσι τὰ συντηρητικὰ καὶ σωτηριώδη πρὸς ἀσφάλειαν τῆς ἐπαρχίας μας.¹⁵ Καὶ λοιπὸν μετὰ τὴν ἐπιστροφὴν συνελθόντων ἡμῶν ἐπὶ τὸ αὐτὸ καὶ συνδιασκεψαμένων ἐκρίθη εὐλογον καὶ δίκαιον ὑπὸ πάντων τὸ τοιοῦτον. Δι' ὃ καὶ κατ' ἐκλογὴν πέμπομεν πληρεξούσιον τῆς ἐπαρχίας ταύτης τὸν θεοφιλέστατον ἀρχιερέα ἡμῶν κύριον Δοσίθεον φιλογενῆ τε ὄντα εἰς ἄκρον καὶ φιλελεύθερον¹⁶, ἔχοντα ὅλην τὴν ἰσχὺν καὶ κυριότητα διὰ νὰ παραστήσῃ ἀκριβῶς τὰ δίκαια καὶ τὴν κατάστασιν τῆς ἐπαρχίας μας, καὶ νὰ ζητήσῃ παρὰ τῆς Σεβαστῆς Ἐθνικῆς Βουλῆς τὰ σωτηριώδη ἐφόδια καὶ τὰ πρὸς διόρθωσιν συντείνοντα. Δι' ὃ καὶ εἰς τὴν περὶ τούτων δήλωσιν ἐγένετο τὸ παρὸν τῆς πληρεξουσιότητος γράμμα καὶ ἐδόθη τῇ Θεοφιλίᾳ του πρὸς ἔνδειξιν καὶ ἀσφάλειαν.

Ἐν Μεγάλῳ Χωρίῳ τῇ 13 Δεκεμβρίου 1821

Γιαννάκης Γιολλάσης (Τ.Σ)

Ὁ ἡγούμενος Προυσσοῦ Κύριλλος, Παπανικόλαος Τρανοχωρίτης, Γεώργ. Χατζόπουλος, Ζαχαράκης Μπαλτζῆς, Κων/νος Γουβέλης, Δημήτρ. Κολοκυθόπουλος, Δημ. Τρανοχωρίτης, Μήτρος Τζάτζιος, Ἀναγνώστης Παπανικόλας ἀπὸ Δομνίστα, Γεώργιος καὶ Δημ. Γουβέλης ἀπὸ Μουζήλου, Ἀναγνώστης ἀπὸ Κρίκελλον».

Στὸ ἀρχεῖο τοῦ ἀγῶνα (1821) ἀνάμεσα στὰ ἄλλα στοιχεῖα, καθὼς τὰ ἔγγραφα ἀπονόμης παρασήμου στὸ Δοσίθεο «πρὸς ἀμοιβὴν τῶν ὑπηρεσιῶν του κατὰ τὸ διάστημα τοῦ ὑπὲρ Πατρίδος ἀγῶνος», ὑπάρχει καὶ αἴτηση (1865) τοῦ ἀνεψιοῦ του Δημητρίου Παναγιωτίδου, προστάτου πο-

13. Βλπ. Π. Ι. Βασιλείου, Ἐπισκοπὴ Λιτζᾶς καὶ Ἀγράφων δπ. π. σ. 41. καὶ 197 Ἀπὸ τὰ χωρία τῆς παρακειμένης Φθιώτιδας ὀνομάζονται κυρίως πολιτοχώρια τὸ Νεχώρι, τὸ Μαυρίλλο, ἡ Κάψη καὶ τὸ Πιστωτὰ. Οἱ κάτοικοι γενικὰ τῶν εὐρυτανικῶν ὀνομαζομένων πολιτοχωριῶν, εἶναι γνωστὸ, ὅτι γιὰ τὴν ἐξέγερσιν τοῦ ἐπισκοπικοῦ μετανάστευσαν στὴν Πόλιν καθὼς καὶ στίς ἡγεμονίες Μολδαβίας, Βλαχίας κλπ. ὅπου διακρίθηκαν κυρίως στὸ ἐμπόριο τῶν τροφίμων. Ἀκόμη πρβλ. Ι. Γ. Βορτσέλα: Φθιώτις, Ἀθῆναι 1907, σ. 481, ὅπου ὅλα τὰ χωρία τοῦ δήμου Τυμφρηστοῦ χαρακτηρίζονται ὡς πολιτοχώρια».

14. Ἐλαβε χώραν στίς 15)11)1821 στὰ Σάλωνα.

15. Στὴν Ἐπίδραον στίς 22)12)1821 ὁρίστηκε ἡ προσωρινὴ Διοίκηση τῆς Ἑλλάδος καὶ στίς 28)12)1821 ὑπογράφηκε τὸ πολίτευμα τῆς Πελοποννησιακῆς Γερουσίας ποὺ ὕστερότερα, καθὼς εἶναι γνωστὸ, ἀνασυντάχθηκε σὲ «πανελλήνιο» μὲ βάση τὸ σχέδιο τοῦ Ἰταλοῦ Β. Γαλλίνα, πολιτικοῦ ἐξοριστοῦ ποῦχε πάρει μέρος σὲ ἐπαναστατικὰ κινήματα. Πρβλ. Κ. Παπαρηγοπούλου. Ἱστορ. τοῦ Ἑλλ. ἔθνους, Ἀθῆναι 1925 τ. VI σ. 41 κέξ. Ν. Δραγούμη, Ἱστορ. ἀναμνήσεις. Ἀθῆναι 1879 τ. 10 σ. 11 κέξ. Ἐπίσης βλπ. Α. Χ. Μάμουκα. Τὰ κατὰ τὴν ἀναγν. τῆς Ἑλλάδος. Πειραιεὺς 1839 τ. Γ' σ. 21 κέξ. ὅπου ὀνόματα Ἀγραφιωτῶν ἀντιπροσώπων στὴ Β' Ἐθν. Συνέλευση στὸ Ἄστρος. Ι. Κορδάτος, Νεοελλ. Πολ. Ἱστορία, Ἀθῆναι 1925, σ. 255-325. Ἐλευθερουδάκη, Ἐγκυκλ. Λεξικό, Ἀθῆναι 1929, τ. 5 σ. 312 καὶ 315, ὅπου ἀρκετὴ σχετικὴ βιβλιογραφία.

16. Δυστυχῶς στὸν ἀγῶνα ἐκεῖνο ὑπῆρξαν καὶ μερικοὶ τοῦ ἀνωτέρου ἱερατεῖου, σὰν τὸν Μελέτιο τῆς Λάρισας, ποὺ ὅχι μόνον δὲν πῆραν ἐνεργὸ σ' αὐτὸν μέρος βοηθώντας ἀνάλογα τὸ ποίμνιό τους ἀλλὰ, ἀντίθετα, ἀντέδρασαν στὴν ἐπιτυχία τοῦ ἀγῶνα. Κι' αὐτὸ γιὰ τὴν προτίμησιν, ἴσως ἀπὸ συνήθεια, τὴν ἀνετη εὐημερία τῆς ἡρεμῆς δουλείας των καὶ τὴν κανονικὴ εἰσπραξὴ καὶ ἐξασφάλισιν τῶν δικαιωμάτων τους παρὰ τὴν ἐπικίνδυνον συμμετοχὴν τους σὲ κινήματα καὶ ἀγῶνες γιὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῶν Ἑλλήνων. Πρβλ. Ν.Κ. Κασσοῦλη, Ἐνθυμήματα στρατιωτικά, τ. Α' σ. 376-390. Ι. Κ. Κορδάτος, Ἡ κοινωνικὴ σημασία τῆς Ἑλλ. ἐπαναστάσεως τοῦ 1821. Ἀθῆναι 1946 ἔκδοσ. 4 σελ. 72 κέξ. Γ. Φινλεθ, Ἱστορία τῆς Ἑλλ. ἐπαναστάσεως, Ἀθῆναι 1954 Α', σ. 268 ὑποσ. 2.

λυμελοῦς οἰκογενείας, γιὰ νὰ τοῦ χορηγηθῇ σύνταξη¹⁷ σὰν μοναδικοῦ κληρονόμου τοῦ Δοσιθέου, «διὰ τὰς στρατιωτικὰς καὶ πολιτικὰς αὐτοῦ (τοῦ Δοσιθέου) ἐκδουλεύσεις ἀπ' ἀρχῆς τοῦ ἱεροῦ ἀγῶνος μέχρις τέλους αὐτοῦ διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος». Ἀκόμη βρήκαμε καὶ ἓνα ἄλλο ἀξιόλογο ἀνέκδοτο ἐγγραφο¹⁸, ποὺ μᾶς δίνει ἐπαινετικό χαρακτηρισμό τοῦ ἐναρέτου ἀνδρός. Τὸ ἐγγραφο αὐτό, ποὺ τὸ πρῶτον φέρνουμε στὴ δημοσιότητα, προέρχεται ἀπὸ τὸ διοικητὴ Καρπενησίου καὶ Κραβάρων με χρονολογία 10)4)1833 ὑπ' ἀριθ. Πρωτ. 743 καὶ λέει:

«Πρὸς τὸν Πανιερ. ἅγιον Λητζίαν καὶ Ἀγράφων κ. Δοσίθεον.
Ἡ κατὰ τὸ τμήμα τοῦτο καὶ τὰ διοικητικὰ χρέη ἐνιαύσιος διάρκειά μου καθ' ὅς ἔκαμα παρατηρήσεις, μ' ἔδωκεν αὐθεντικὰς πληροφορίας τῆς ἱεραρχικῆς τῷ ὄντι διαγωγῆς σας καὶ τοῦ ἀξιαγαστοῦ ζήλου ὑπὲρ τοῦ λογικοῦ ποιμνίου σας, οὐτινος δὲν παύετε ὡς ἀληθῆς ποιμὴν προνοοῦντες τούτου συντήρησιν καὶ φροντίζοντες διὰ τὴν ἐπὶ τὸ ἡθικώτερον αὐτοῦ βελτίωσιν. Εὐαρεστηθεῖσα λοιπὸν ἡ Διοίκησις αὕτη μεγάλως διὰ τὰ ἱεραρχικὰ ταῦτα προτερήματά σας, κρίνει δίκαιον νὰ πέμψῃ τὴν παροῦσαν, τιμῶσα ἀνηκόντως τὴν ἀρετὴν, ἣτις κοσμεῖ τὸ σεβάσιμον ὑποκείμενόν σας.

Τῇ 10 Ἀπριλίου 1833. Ἐν τῇ πόλει Καρπενησίου.
Ὁ Διοικητὴς
Δημ. Χατζηοικονόμου»

Ἐνα ἀκόμη ἀποδεικτικὸ στοιχεῖο γιὰ τὴν ποικίλη ὑπὲρ τοῦ ποιμνίου τοῦ μέριμνα τοῦ Δοσιθέου ἀναφέρουμε. Στὰ Γεν. Ἀρχεῖα τοῦ Κράτους¹⁹ μεταξὺ ἄλλων ἀφορώντων στὴν μονὴν Προυσοῦ ὑπάρχει κ' ἓνα ἀντίγραφο πρακτικοῦ, ποὺ συνέταξεν ὁ Δοσίθεος στὶς 30)1)1820 «ἐν Μονῇ Προυσοῦ» γιὰ τὴν κατοχύρωση ἐράνου, ποὺ καθὼς φαίνεται ἔγινε τότε, μὲ ὑπόδειξή του, γιὰ τὴν μισθοδότηση δασκάλου ποὺ θὰ δίδασκε στὸ Σχολεῖο τοῦ μοναστηριοῦ τὰ παιδιά τοῦ Μπρουσοῦ, τοῦ Τόρνου καὶ τῆς Καστανιάς-Ἀρακυνθίων.

Στὸν πίνακα τοῦ ἐράνου ἀναγράφονται τοῦτα τὰ ὀνόματα.

Γερασίου ἡγουμένου γρόσια Τουρκ.	1000
Κυρίλλου μοναχοῦ	» » 1000
Γαβριήλ	» » 500
I. Οἰκονόμου	» » 400
καὶ I. Κλεσούρα	» » 400
Σύνολον	» » 3300

Σ' αὐτὸν τὸν ἐρανικὸ πίνακα δὲν βλέπουμε τὸ ὄνομα τοῦ Δοσιθέου, ἐν τούτοις στὸ τέλος τοῦ σχετικοῦ πρακτικοῦ ἀναφέρεται, ὅτι καὶ ἐκεῖνος θέλει δώσει. Τὴν διενέργεια τοῦ ἐν λόγῳ ἐράνου ἐπεκύρωσε καὶ ἡ Σύνοδος τοῦ Πατριαρχείου τῆς Πόλης, καθὼς μᾶς λέει σχετικὰ πρακτικὸ τῆς ἀπὸ τὸν Ἰούλιο τοῦ 1820.²⁰ Ἀλλὰ καὶ γιὰ τὴν ἐπανασύστασιν καὶ κανονικὴ λειτουργία τῆς Σχολῆς τοῦ Καρπενησιοῦ ἰδιαίτερα ἐνδιαφέρον ἔδειξε ὁ Δοσίθεος. Ἔστειλε σχετικὰς ἐγκυκλίους στὸ ποίμνιό του. Κατάρτισε ἐπιτροπὲς γιὰ τὴ διενέργεια ἐράνου, στὸν ὅποιο πρῶτος συμμετέσχε μὲ γρόσια 500, καὶ γενικὰ ἐπέδειξε πρωτοβουλία καὶ μέριμνα ἐξαιρετική. Μάλιστα στὴν ἐποχὴ ἐκείνη εἶχε συμ-

17. Βλπ. τὸ ὑπ' ἀριθ. 26286 χειρόγρ. Ἀρχείου ἀγωνιστῶν (Ἐθν Βιβλιοθήκης Ἀθηνῶν).

18. Βλπ. τὸ ὑπ' ἀριθ. 26229 χειρόγρ. Ἀρχείου ἀγωνιστῶν (Ἐθν. Βιβλιοθήκης Ἀθηνῶν).

19. Βλπ. Φάκελο μοναστηριῶν ὑπ' ἀριθ. 188 Γεν. Ἀρχείων τοῦ Κράτους (Ἀθήνα).

20. Βλπ. Φάκελο μοναστηριῶν ὑπ' ἀριθ. 188 Γεν. Ἀρχείων τοῦ Κράτους (Ἀθήνα). Στὴν Ἱστορία τῆς μονῆς Προυσιωτίσσης, τοῦ Γ. Νταβαρίνου καὶ Α. Τσαπέρα, δὲν ἀναφέρεται ὁ I. Κλεσούρας γιὰ τὰ 400 γρόσια. Ἐπίσης παρουσιάζεται καὶ ἄλλο πρακτικὸ ἐράνου μὲ χρονολογία 5-9-1819. Ὡς ἡγούμενος φέρεται ὁ Γεράσιμος, ὅπως λόγῳ τῶν γηρατειῶν τοῦ Κυρίλλου Καστανοφύλλη περὶ τοῦ ὁποίου βλπ. σχετικὸ ἄρθρο μου στὴν Ὀρθόδοξη καὶ Ἡθικὴ Ἐγκυκλοπαίδεια 1965, Ζ' σ. 396-397.

παραστάτη τοῦ καὶ τὸν Καρπενησιώτῃ ἐπίσκοπο Φαρσάλων Δαμασκηνό, ὁ ὁποῖος προσέφερε στὴ Σχολὴ 120 τόμους βιβλίων καὶ «ἀφιέρωσε» γρόσια 1500, τὰ ὅποια ὁμῶς, καθὼς ἀναφέρεται στὸν κώδικα τοῦ Γεωργ. Ἰατρίδῃ σ. 15-18 ὅπου ὁ κατάλογος ἐράνου γιὰ τὴ Σχολή, δὲν κατέθεσε πραγματικά. «Μέχρι σήμερον δὲν ἔδωσεν οὐδ' ὁβολὸν μόνον μερικὰ βιβλία» γράφει ἀνώνυμος στὴν ἄκρῃ τῆς σχετικῆς σελίδας τοῦ κώδικα.

Ἀξιοσημείωτη εἶναι μιὰ αἴτηση πρὸς τὸ Πατριαρχεῖο τῆς Πόλης καὶ τὴν Ἱερὰ Σύνοδο ποὺ ὑπογράφεται ἀπὸ τοὺς δυὸ ἐπισκόπους Δοσίθεο καὶ Δαμασκηνό καὶ ἀπὸ μερικοὺς παπάδες καὶ προκρίτους τοῦ Καρπενησιοῦ, μὲ τὴν ὁποία ἐπικαλοῦνται τὴν ἐνίσχυσιν τοῦ Πατριαρχείου γιὰ τὴν ἐπανασύστασιν καὶ λειτουργία τῆς Σχολῆς Καρπενησιοῦ. Μάλιστα προτείνεται ἡ ἐνέργεια σχετικοῦ ἐράνου στὴν Πόλη καὶ στὶς ἡγεμονίες ὅπου ὑπῆρχαν πολλοὶ Εὐρυτᾶνες καὶ γιὰ τὴν ἐπιτυχία τοῦ ὁποίου λένε, ὅτι ἔστειλαν «τὸν πανοσιώτατον ἐν ἱερομονάχοις Γεράσιμον» τῆς μονῆς Προυσοῦ. Χρονολογία αἰτήσεως ἀπὸ τὸ Καρπενήσι τὸ 1818. Αὐτοὶ ποὺ τὴν ὑπέγραψαν εἶναι οἱ ἐξῆς²¹:

«...Δοῦλοι ταπεινότατοι.
†Ὁ Λητζίαν καὶ Ἀγράφων Δοσίθεος. Ὁ Φαρσάλων Δαμασκηνός.

†Ὁ ἐν τῇ ἱερᾷ μονῇ Προυσοῦ παροικῶν Κύριλλος δὲν πατρᾶσιν ἐλάχιστος δοῦλος ὑμῶν.

†Πέτρος ἱερεὺς, ὁ οἰκονόμος δοῦλος ὑμῶν. (Πρόκειται γιὰ τὸν Πέτρο τὸν Ἰθακήσιο).

†Δημήτριος ἱερεὺς, δοῦλος ὑμῶν.

†Γεώργιος ἱερεὺς, δοῦλος ὑμῶν.

†Ἀναγνώστης Εὐσταθόπουλος ἀπὸ Κασαπᾶ, δοῦλος ὑμῶν.

†Ἰωάννης Τζιάτζος, δοῦλος ὑμῶν.

†Ἰωάννης Δημητρίου Συγγρελιώτης, δοῦλος ὑμῶν.

†Ζαχαρίας Μπλατζῆς, δοῦλος ὑμῶν.

†Δημήτριος Κολοκυθόπουλος ἀπὸ Κασαπᾶ, δοῦλος ὑμῶν.

†Λάσκαρις Μπλατζῆς, δοῦλος ὑμῶν.

†Ἀναγνώστης Ἰατρίδης, δοῦλος ὑμῶν.

†Κωνστ. I. Τζιάτζου, δοῦλος ὑμῶν.

†Πύρρος Τζιατζιόπουλος, δοῦλος ὑμῶν.

Ἐπίσης τὸ γεφύρι ποὺ συνδέει τὸ Καρπενήσι μὲ τὸν Ἀγ. Ἀνδρέα ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Καρπενησιώτῃ, σύμφωνα μὲ «ἐνθύμησιν» τοῦ Γ. Ἀν. Ἰατρίδῃ, εἶναι ἔργο τοῦ Δοσιθέου. Ἡ σχετικὴ «ἐνθύμησις» μᾶς λέει²²:

«αἰωνῶ-ιδ' Ἰουλίῳ (1818 14 Ἰουλίῳ), ὠκοδόμηται ἡ γέφυρα ἢ ἐν τῇ ὑπερωρείᾳ τῆς ράχεως τοῦ Ἀγ. Δημητρίου διὰ φιλοπόνου δαπάνης τοῦ πανιερωτάτου καὶ θεοφιλεστάτου Ἀγίου Λητζίαν καὶ Ἀγράφων κὺρ Δοσιθέου τοῦ ἐκ Σοφάδων τῆς Θεσσαλίας οὗ ἡ μνήμη αἰώνιος. Ἐκτοτε τὴν προσηγορίαν ἔσχε: γέφυρα τοῦ δεσπότη κατεῖσθαι». Καὶ πραγματικά καὶ σήμερα τὴ λένε «τὸ γεφύρι τ' Δισπότη».

Τὸν Δοσίθεο, καθὼς καὶ τοὺς περισσοτέρους ἐπισκόπους Λιτζίαν καὶ Ἀγράφων²³, συναντᾶμε σὲ διάφορες ἐπιγραφὰς

21. Πρβλ. Κώδικα τῆς Σχολῆς Καρπενησιοῦ (Γ. Ἀν. Ἰατρίδῃ) σ. 235-236.

22. Στὸν ἴδιον κώδικα σ. 3-4.

23. Βλπ. Π. Η. Πουλίτσα, Ἐπιγραφαί, ἐνθυμήσεις καὶ σιγίλλια ἐξ Εὐρυτανίας, στὴν Ἑπετ. Βυζ. σπουδῶν, ὅπ. π. σ. 264. Π. Ἀραβαντινοῦ, Χρονολογία Ἠπειροῦ, Ἀθήναι 1856, σ. 4 καὶ 98. Π.Ι. Βασιλείου: Ἡ ἐπισκοπὴ Λιτζίαν καὶ Ἀγράφων κλπ. ὅπ. π. σ. 137-217. Στὴ σελ. 251 τοῦ ἐν λόγῳ ἔργου ὑπάρχει ἐπισκοπικὸς κατάλογος ὅπου οἱ ἐξῆς ἐπισκοποὶ: Μακάριος (1518...), Ἰωακείμ (1542...), Λουκάς (1544-1560), Θεόφιλος (1565...), Ἀθανάσιος (1600...), Διονύσιος (1600...), Γαβριήλ (...), Ἀνανίας (...), Ἀκάκιος (1609-1611), Ἀρσένιος (1623...), Δωρόθεος (1624...), Δανιήλ (1641...), Γρηγόριος (1647...), Ἀνθίμος (1647-1657), Ἰάκωβος (1657-1678), Ταράσιος (1680...), Νεόφυτος (...), Δαμασκηνός (...1690), Γρηγόριος (1690-1693), Διονύσιος «ὁ Χίος» (1693-1730), Ἰωσήφ (1721...), Διονύσιος «ὁ ἐξ Ἰωαννίνων» (1730-1739), Κωνστάντιος «ὁ Μυτιληναῖος» (1739-1748), Νεκτάριος (1749-1766), Διονύσιος «ὁ Λαρισαῖος» (1766-1793), καὶ τελευταῖος ὁ Δοσίθεος Παναγιωτίδης (1793-1842).

ἐκκλησιῶν, σὲ διάφορα ἔγγραφα κλπ. Ἔτσι στὴ βάση τοῦ Ἀγίου Ποτηρίου τῆς ἐκκλησίας Ἀγ. Νικόλαος τῆς Ἀνδράνοβας Ἀρακυνθίων βρίσκουμε χαραγμένη τὴν ἐπιγραφή «Λητζᾶς(ς) Δοσιθέου 1794»²⁴. Σὲ κώδικα μονῆς Προυσοῦ ἀναφέρεται, ὅτι «εἶναι τοῦ Λητζᾶς Διονυσίου καὶ τῶν διαδόχων αὐτοῦ Δοσιθέου Λαρισαίου, ἔπειτα ἀφιερῶθη εἰς τὴν μονὴν Προυσοῦ καὶ ἔστω εἰς ἐνδειξιν»²⁵. Στὸ ὑπόμνημα ἐκλογῆς τοῦ ἐπισκόπου Περιστερᾶς Παΐσιου «ῶ Ιουλίου ΚΣΤ'» (=1800 Ἰουλίου 26) ὑπάρχει ἡ ὑπογραφή του.²⁶ Στὴν «Ἱερὰ Διήγηση περὶ τῆς εἰκόνης τῆς Θεοτόκου τῆς μονῆς Προυσοῦ» ἀ' ἐκδοσὴ 1812 καὶ γ' ἐκδοσὴ 1869 Λαμία, ἀναφέρεται ἡ ὑπογραφή τοῦ Δοσιθέου σὲ πιστοποιητικὸ περὶ τῆς θαυματουργοῦ εἰκόνης μὲ χρονολογία «1812 Μαρτίου 4».²⁷ Ἀλλὰ καὶ σὲ ἀρκετὲς ἄλλες πηγὲς τὸν βρίσκουμε καὶ πού, κατὰ τὸ πλεῖστον, ἀναφέραμε στὶς ὑποσημειώσεις τῆς παρούσης μελέτης μας.

Τέλος θὰ πρέπει νὰ προστεθῇ, ὅτι μέχρι τοῦ 1833 ὁ Δοσίθεος ἦταν ἐπίσκοπος Λιτζᾶς καὶ Ἀγράφων, ἐπισκοπῆς, ἡ ὁποία ἔκτοτε μετωνομάστηκε σὲ «Καλλιδρόμη»²⁸ μὲ ἔδρα τῆς πάλι τὸ Καρπενήσι, ὅπου παρέμεινε συνεχίζοντας τὴν ἐπισκοπεία του στὴν ἀνεξάρτητη πιά ἐπισκοπὴ του, ὡς τῇ 1)2)1842 ὁπότε ἀπεδήμησεν εἰς Κύριον. Τὸν ἔθαψαν στὸν περίβολο τῆς Παναγίας τοῦ Καρπενησιοῦ ὕστερα ἀπὸ τὴν ἐπὶ 49 ὁλόκληρα χρόνια²⁹ ἐπάξια ἐκτέλεση τοῦ καθήκοντός του πρὸς τὸ ποίμνιό του καὶ τὴν Πατρίδα.

Εὐτυχῶς ἡ Πολιτεία ἐγκαιρα, δηλαδὴ πρὸ τοῦ θανάτου του, ἀνεγνώρισε τὶς πατριωτικὲς του ὑπηρεσίες, δυστυχῶς ἄγνωστες στὸ σύνολό των σὲ μᾶς, καὶ τοῦ ἔδωκε τὸ «ἀργυροῦν νομισματοσήμεον (ἀριστεῖον) πρὸς ἀμοιβὴν τῶν ὑπηρεσιῶν του κατὰ τὸ διάστημα τοῦ ὑπὲρ Πατρίδος ἀγώνος»³⁰.

24. Πρβλ. Π. Η. Πουλίτσα, ἐπιγραφαὶ κλπ. ὅπ. π. σ. 268 παρ. 52. Στὸ φάκελο τοῦ ἀγωνιστῆ Π. Βλαχοπούλου (χειρόγρ. Ἑθν. Βιβλιοθήκης μας) ὑπάρχει ἰδιόγραφη βεβαίωση τοῦ Δοσιθέου γιὰ τὶς πολεμικὲς ὑπηρεσίες πού πρόσφερε στὴν πολιορκία τῶν Τούρκων τοῦ Καρπενησιοῦ ὁ Βλαχόπουλος. Γράφει λοιπὸν σ' αὐτὴν ὁ Δοσίθεος ἀπὸ 20)3)1824 (ἀπὸ τὸ Μπρουσό), ἀνάμεσα σὲ ἄλλα, ὅτι «ὁ Βλαχόπουλος δὲν ἔπαυσεν ἀγωνιζόμενος καθὼς ἄρχισεν ὁ πόλεμος κατὰ τῶν Ὀθωμανῶν στὸ Καρπενήσι πρῶτον μὲν μὲ τὰς παραινέσεις του, καὶ δεύτερον μὲ τὴν τακτικὴν τοῦ πολέμου μὲ κανόνια ξύλινα, μὲ λαγούμια καὶ μὲ ἄλλα πολλὰ ἕως ὅτου ἐδιώχθησαν ἀπὸ τὴν ἀναθεὴν κωμόπολιν τὸ Καρπενήσιον καί, ὅτι μετέπειτα πάντοτε ἐπολέμησε μὲ τέχνην, ἀνδρείαν καὶ γενναϊότητα...». Ἀλλὰ φανταστῆτε πόλεμο μὲ... ξύλινα κανόνια πού φυσικὰ μὲ τὴν πρώτη βολή τους διαλυόνταν καθὼς μᾶς πληροφορεῖ ὁ Σ. Τρικούπης. (Ἱστορία τῆς Ἑλλ. Ἐπαναστάσεως, Ἀθῆναι 1925 ἐκδ. Ι. Σιδέρη τ. 1ος σ. 196. Π. Ι. Βασιλείου: Ἡ ἑπανάστασις τοῦ 21 στὴν Εὐρυστασία καὶ ἡ καταστροφὴ τοῦ Καρπενησιοῦ, Ἀθῆναι 1960 σ. 4.

25. Βλπ. Σπ. Λάμπρου, Κατάλογος κωδίκων τῆς ἱερᾶς μονῆς Προυσοῦ κλπ. σὺν π. Ν. Ἑλληνομνήμων τ. 10 1913, σ. 310. Τοῦ ἴδιου, «Ἐνθμῆσεις κλπ.» σὺν ἴδιο περιοδικό τ. Ζ' σ. 234. Τὸ ὅτι ἐδῶ παρουσιάζεται ἐσφαλμένως ὡς «Λαρισαῖος» δὲν ἔχει καμμιὰν ἀξία, γιατί ἔχουμε ἀναμφισβήτητες καὶ ἀσφαλεῖς πηγὲς γιὰ τὸν τόπο τῆς καταγωγῆς του.

26. Πρβλ. κώδικα τῆς Λάρισας, φύλ. 98α.

27. Πρβλ. κώδικα Νο 3 τῆς μονῆς Προυσοῦ, σ. 865-866, ὅπου περιέχεται ἐπιστολὴ τοῦ Δοσιθέου πρὸς τὸν Πατριάρχη τῆς Πόλης γιὰ τὴ Σχολή τοῦ Μπρουσοῦ. Ν. Ι. Γιαννοπούλου, «Ἐπισκοπικοὶ κατάλογοι Θεσσαλίας» σὺν π. «Θεολογία» τ. 13 1935, σ. 33.

28. Μὲ Β. Δῆγμα τῆς 21)11(3)12)1833 οἱ μόνιμες ἐπισκοπὲς ὁρίστηκαν σὲ 10, οἱ δὲ προσωρινὲς σὲ 30. Στὴν ἐφημ. Κυβερν. φύλ. Νο 38 σ. 288 τοῦ 1833 ἀναφέρεται ὡς ἐπίσκοπος Καλλιδρόμης «ὁ μέχρι τότε Λιτζᾶς καὶ Ἀγράφων».

29. Βλπ. Κώδικα Νο 171 τοῦ Γ. Ἀναγν. Ἱατρίδης (Γεν. Ἀρχεῖα τοῦ Κράτους). Στὴ σελ. 1841 ὑπάρχει ἰδιόγραφος τοῦ Δοσιθέου ἀντιγραφή τῆς διαθήκης Σεργίου τοῦ Μακραιῦ τοῦ Φουρνιώτη, μαθητοῦ τοῦ Θεοφάνη «τοῦ ἐκ Φουρνᾶ» καὶ τοῦ Εὐγένιου Βούλγαρη. Στὴ σελ. 1842 τοῦ κώδικα αὐτοῦ ὁ Γ. Ἀν. Ἱατρίδης ἀναφέρει ὅτι ὁ Δοσίθεος «μετέστη δὲ τῇ ἀ' Φεβρουαρίου τοῦ ῶμυβ' ἔτους καὶ ἐτάφη ἐν τῷ ἀρκτικῷ περιβόλῳ τοῦ ἐν τῇ πόλει ταύτῃ (Καρπενησιοῦ) ἱεροῦ ναοῦ τῆς Παναγίας. ῶμυθ' τῇ ιθ' Φεβρ. χεῖρ. Γ. Α. Ι.» Βλπ. ἀκόμη +Ἱεζεκιὴλ «Ἀρχιερεῖς Ἀγραφιῶται» σὺν π. Θεσσαλικά Χρονικά, Ἀθῆναι 1930 τ. Γ' σ. 101, χωρὶς ὅμως ἐνδιαφέροντα καὶ ἐξακριβωμένα στοιχεῖα. Ὁ μητροπολ. Β. Ἀτέσης ἀναφέρει ἡμέραν θανάτου τοῦ Δοσιθέου τὴν 5)2)1842. (Ἐπίτομος ἐπισκοπικὴ Ἱστορία... Ἀθῆναι 1948, Α' σ. 37).

30. Βλπ. Ἀρχεῖο Ἀγωνιστῶν. Χειρόγρ. 26241 (Ἑθν. Βιβλιοθήκη Ἀθηνῶν).

ΣΤΙΧΟΙ ΕΠΙ ΤΗ ΕΠΕΤΕΙΩ

ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ Ζ. ΠΑΠΑ-ΙΩΑΝΝΟΥ

Ἐγεννήθη ἐν Κατηχωρίῳ Βόλου. Διετέλεσεν ἐπὶ τριακονταετίαν πρόεδρος καὶ ἀπὸ τοῦ 1963 ἐπίτιμος πρόεδρος τῆς ἐν Βόλῳ Ἐνώσεως Ἐφένδρων Ὑπαξιωματικῶν καὶ ὁπλιτῶν Θεσσαλίας καὶ ἀνώτατος Σύμβουλος τῆς Συνιδίας Πολεμιστῶν καὶ τραυματιῶν Ἑλλάδος. Συνέγραψεν πλεῖστα ἄρθρα ὑπὲρ τῶν δικαίων τῆς πολεμιστικῆς τάξεως.

ΣΤΑ 80 ΧΡΟΝΙΑ ΤΗΣ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ

Σὰν ἔλαμψε στὸν οὐρανὸ τῆς λευθεριᾶς λιακάδα
καὶ μιὰ γωνιά ἀνέκτησε τὴ σκλαβωμένη Ἑλλάδα
αἰῶνες μὲ χαμό,

Ἡ Ρούμελη καὶ ὁ Μωριάς ἀπλώσανε τὰ χέρια
καὶ μιὰ ἀδερφή ἀγκάλιασαν σὲ γιορτινὰ ἐλευθέρια
μὲ ἐθνικὸ παλμό.

Ἐχει βουνὰ τὸν Ὀλυμπο, τὸ Πήλιο τὴν Ὀσσα
καὶ Θεσσαλία λέγεται καὶ θέλγητρα ἔχει τόσα
σὲ κάθε τῆς μεριά.

Κυλάει στὸν κάμπο ὁ Πηνειός, τὰ δέντρα καθρεφτίζει,
περνᾷ τὸ χάρμα τῶν Τεμπῶν, τὴ θάλασσα ἀντικρύνει
καὶ ρίχνει τὰ νερά.

Σὰν ἅγιοι θρόνοι τὰ βουνὰ μ' ἐρημοκκλήσια ἀνάρια,
αὐλοὶ βοσκῶν, βαλανιδιᾶς καὶ καστανιᾶς, πρινάρια,
χαρίτων εἶν' πηγὴ.

Στὶς πεδιάδες οἱ ἄγροὶ μὲ στάχυα, ἄλλου λειμῶνες
κι ἄλλου σκαπάνης μάρμαρα σὲ μυθικοὺς αἰῶνες
τῆς Θεσσαλίας γῆ!

Τοῦ Δία ἀδράχνει κεραυνούς, τὰ σίδερά της σπάζει
κι ἀπ' τοῦ Τυράννου τὰ δεσμὰ ἀδέρφια τρία ἀρπάζει
τοῦ Δώδεκα ὁ καιρὸς.

Μακεδονία, Ἡπειρος καὶ τὰ νησιά τοῦ Αἰγαίου
ξεκίνημα τῆς λευθεριᾶς ἡ χώρα τοῦ Φεραίου,
τῶν λόγων του καρπός!

Τῆς Θεσσαλίας τὰ παιδιά, μ' ἀνδρεία γιγαντένια,
τὴν Πρῶτη Μεραρχία τους τὴν εἶπαν «Σιδερένια»
σ' ἀγῶνες ἐπικούς!

Στὴ Σαλονίκη, πρώτη αὐτὴ καὶ πρώτη σὺν Στρυμόνα
καὶ εἰς τὴ Σμύρνη πρώτη ἐκεῖ σὲ δόξας κολοφῶνα
μὲ θυσιῶν βωμούς.

Ζήτω ἡ γῆ ἡ Θεσσαλικὴ μὲ ὁμορφιᾶς καὶ χάρες
τῆς χώρας μας καρδιά,

Ζήτω ἡ Μάννα Ἑλλάδα μας πού, πρῶτα κόρες σκλάβες,
τοὺς δῖν' ἐλευθεριά!